O PRIETENIE DIN EXIL: ION RAȚIU ȘI GERARD PATRICJ ALOYSIUS O'HARA

A FRIENDSHIP FROM EXILE: ION RACIU AND GERARD PATRICJ ALOYSIUS O'HARA

CZU: 929:[32(498) + 272-725(73)] **https://doi.org/10.59295/spd2024s.17**

Ioan-Claudiu PĂDUREAN,
ORCID: 0009-0000-4026-6602
e-mail: claudiu.padurean@clujtoday.ro
România

Summary. *One of the least known aspects of Romanian history is the struggle of the leaders of the Romanian democratic exile against communism. One of these leaders was Ion Rațiu, who was a successful businessman and journalist for prestigious institutions such as the BBC. He founded and ran Romanian publications in exile, was politically active in favor of constitutional monarchy and was one of the leaders of the Romanian Greek Catholics. In London, he met the Pope's representative in Great Britain, Apostolic Delegate Gerard Patrick Aloysius O'Hara, an American-born archbishop. A lasting friendship developed between them, evidenced by dozens of letters exchanged. These letters have never before been published. They concern a tangled affair involving the purchase of a luxury car in Bucharest. But they also show the trust that existed between the two protagonists, who were making plans for the Romanian Church United with Rome, the Greek Catholic Church.*

Keywords: *democratic exile, constitutional monarchy, Romanian Greek Catholics, Apostolic Delegate.*

INTRODUCERE

Istoria exilului democratic românesc din perioada comunistă este puțin cercetată și înțeleasă. Cele mai multe cercetări istorice s-au concentrat pe studierea rezistenței anticomuniste din România și din Republica Moldova, pe cercetarea represiunii orchestrate de comuniști împotriva opozanților lor, precum și analizarea documentelor din arhivele deschise în ultimii ani, precum arhivele fostei Securități ori arhivele diplomatice. Arhivele private ale liderilor români exilați au fost cercetate într-o mult mai mică măsură. Un astfel de caz este Arhiva Ion Rațiu, păstrată la Londra, în custodia fiilor liderului exilului democratic din Anglia.

MATERIALE ȘI METODE

Prezenta cercetare pune în valoare relațiile de prietenie dintre Ion Rațiu și Delegatul Apostolic (reprezentantul Papei) în Marea Britanie, arhiepiscopul Gerard Patrick Aloysius O'Hara, fost Regent al Nunțiaturii Apostolice din București. Cei doi s-au îm-

prietenit la Londra. Ei au schimbat numeroase scrisori, pentru că înaltul prelat catolic i-a cerut sprijinul lui Ion Rațiu, absolvent al Facultății de Drept, pentru a descâlci ițele unei complicate afaceri legate de achiziția unui autoturism de lux în perioada în care diplomatul papal se afla în București. La Londra, el avea de înfruntat pretențiile financiare ale vânzătorului mașinii. Există zeci de misive schimbate între cei implicați. Aceste scrisori nu au mai fost publicate niciodată până acum.

REZULTATE ȘI DISCUȚII

Studiul scrisorilor menționate arată, pe de o parte, prietenia care s-a legat între liderul exilului democratic românesc din Anglia, Ion Rațiu, și reprezentantul Papei în Regatul Unit al Marii Britanii și Irlandei de Nord. Cei doi erau legați de apartenența la catolicism într-o țară majoritar anglicană, de opoziția față de comunism și experiența luptei împotriva regimului de extrema-stângă de la București. Anostele mesaje legate de afacerea banală a cumpărării unei mașini arată profunzimea relațiilor de încredere construite între cei doi, iar planurile legate de construirea unei mănăstiri greco-catolice românești arată preocuparea lor comună pentru dreptul la viață al Bisericii Române Unite cu Roma, Greco-Catolică.

Unul dintre cei mai importanți lideri ai exilului românesc democratic din perioada comunistă a fost Ion Rațiu. Născut în 6 iunie 1917, la Turda, el era descendent al unei vechi familii nobiliare românești din Transilvania, familia Rațiu de Noșlac, înnobilată de principele Bethlen Gabor (Gabriel Bethlen) în anul 1625. Și-a făcut studiile la Turda, apoi la Universitatea din Cluj, la Facultatea de Drept [1]. A fost înrolat în Armata Regală Română, ca ofițer în rezervă. În timpul pregătirii militare, a suferit un accident la schi. În primăvara anului 1940, se afla acasă, la Turda, în refacere, când s-a întâlnit cu unchiul său, Viorel Virgil Tilea. Acesta fusese secretarul liderului PNȚ, Iuliu Maniu, apoi devenise unul dintre apropiații Regelui Carol al II-lea. În anul 1940, el era conducătorul Legației României la Londra [2]. Viorel Virgil Tilea i-a propus nepotului său, Ion Rațiu, să i se alăture în misiunea diplomatică din capitala Angliei. Ion Rațiu a acceptat, astfel că, din primăvara anului 1940, a devenit cancelar diurnist la Legația Regatului României din Londra. În toamna anului 1940, în condițiile instaurării unui regim de extremadreaptă în România, Viorel Virgil Tilea, Ion Rațiu și alți diplomați români au demisionat, au cerut și au primit azil politic în Anglia. În anii războiului, Ion Rațiu a devenit student al Universității din Cambridge, unde a obținut o diplomă în economie. Concomitent, el a început să publice articole și broșuri, menite să apere drepturile românești asupra Basarabiei, Bucovinei de Nord și Transilvaniei. După finalizarea studiilor la Cambridge, a devenit om de afaceri, publicist și lider al exilului democratic românesc.

A rămas în Anglia după Cel de-al Doilea Război Mondial și s-a afirmat drept unul dintre opozanții comunismului. De asemenea, în calitate de credincios greco-catolic, a început să publice articole în presa britanică, în care apăra dreptul la existență al Bisericii Române Unite cu Roma, Greco-Catolică. Aceasta fusese interzisă de comuniști în 1 decembrie 1948. Ion Rațiu a avut legături foarte bune la Vatican, unde l-a cunoscut pe

prefectul Congregației pentru Bisericile Catolice Orientale, cardinalul Eugene Tisserant, cu care a colaborat în demersul eșuat de a-l integra în Biserica Catolică pe episcopul ortodox român Vasile Leu, dizident față de Patriarhia din București. De asemenea, Ion Rațiu a fost unul dintre colaboratorii episcopului greco-catolic român din exil, Vasile Cristea, precum și unul dintre colaboratorii episcopului greco-catolic român din America de Nord, Vasile Louis Pușcaș. Ion Rațiu a devenit un membru marcant al PNȚ, a reprezentat românii în Adunarea Națiunilor Europene Captive și în Mișcarea Europeană, a lucrat ca jurnalist la BBC și pentru alte instituții mass-media internaționale, a fondat și a condus publicații românești în exil, a devenit președintele Asociației Culturale a Românilor din Anglia și al Uniunii Mondiale a Românilor Liberi și a co-fondat Amnesty International. Ion Rațiu a fost unul dintre partizanii Regelui Mihai I, un adept al unui regim democratic sub forma monarhiei constituționale și unul dintre fruntașii greco-catolicilor români. La Londra, el s-a împrietenit cu Delegatul Apostolic în Marea Britanie, arhiepiscopul romano-catolic Gerard Patrick Aloysius O'Hara.

Acesta era un înalt diplomat al Sfântului Scaun, care servise drept regent al Nunțiaturii Apostolice din București și care avea merite însemnate în pregătirea rezistenței catolice împotriva comunismului. Ultimii ani din viață, Gerard Patrick Aloysius O'Hara i-a petrecut în Regatul Unit al Marii Britanii, în calitate de delegat apostolic. Ion Rațiu i-a fost prieten și consilier juridic sui generis.

Gerard Patrick Aloysius O'Hara provenea dintr-o familie cu origini irlandeze. Și-a făcut studiile în Statele Unite ale Americii, apoi și-a luat doctoratul la Roma. În anul 1921, el a fost hirotonit episcop. Mai întâi, a fost desemnat drept episcop auxiliar al diecezei romano-catolice de Philadelphia, Pennsylvania, SUA. Apoi, din anul 1935, el a fost numit episcop diecezan în Savannah, Georgia, SUA. În anul 1947, Vaticanul a apelat la serviciile sale în calitate de diplomat și l-a trimis dincolo de Cortina de Fier. El a fost desemnat la conducerea interimară a Nunțiaturii Apostolice din București [3]. Ambasada Vaticanului în România fusese deschisă după Primul Război Mondial, ca urmare a Concordatului încheiat între Regatul României și Sfântul Scaun. Din 1936, în funcția de Nunțiu Apostolic fusese numit arhiepiscopul de origine italiană Andrea Casulo, un om de o mare probitate morală. În perioada Celui de-al Doilea Război Mondial, Nunțiul Apostolic s-a opus dictaturilor de extrema dreaptă și a pledat deopotrivă pentru respectarea drepturilor Bisericii Catolice din România și pentru încetarea persecuțiilor împotriva evreilor. Intervențiile sale pe lângă mareșalul Ion Antonescu, dictatorul care conducea Guvernul de la București, au avut drept rezultat salvarea vieților unui mare număr de evrei. Activitatea lui Andrea Casulo a fost recunoscută de Institutul Yad Vashem din Israel, care i-a acordat titlul de Drept între Popoare.

Andrea Casulo și-a păstrat conduita și după instaurarea comunismului. În condițiile în care comuniștii începuseră persecutarea Bisericii Catolice, Nunțiul Apostolic s-a opus cu fermitate. Însă autoritatea sa era afectată de faptul că el era originar din Italia, o țară care se afla în tabăra celor înfrânți în Cel de-al Doilea Război Mondial. Tocmai de aceea, diplomații Sfântului Scaun au decis să îl mute pe arhiepiscopul Andrea Casulo în Turcia

și să îl numească regent al Nunțiaturii Apostolice din București pe energicul episcopul american Gerard Patrick Aloysius O'Hara. Înaltul prelat american s-a implicat imediat în organizarea rezistenței catolice împotriva comunismului. În condițiile în care episcopii romano-catolici și greco-catolici din România erau deja intens supravegheați de autorități și se confruntau cu perspectiva arestării, la instrucțiunile Vaticanului, Gerard Patrick Aloysius O'Hara a început să hirotonească episcopi clandestini. Cu consimțământul ierarhiei catolice din România, regentul Nunțiaturii Apostolice i-a hirotonit pe episcopii Anton Durcovici (romano-catolic), Ioan Ploscaru (greco-catolic), Ioan Duma (romano-catolic), Adalbert Boros (romano-catolic), Imre Eros (romano-catolic), Szilard Bogdanffy (romano-catolic), Ioan Dragomir (greco-catolic), Iuliu Hirțea (greco-catolic), Joseph Schubert (romano-catolic) și Alexandru Todea (greco-catolic).

Gerard Patrick Aloysius O'Hara s-a opus proiectelor promovate de comuniști pentru a rupe Biserica Catolică din România de Sfântul Scaun. Comuniștii l-au acuzat că ar fi spionat în favoarea SUA, a Marii Britanii și a Turciei. Dosarul său a fost fabricat după ce comuniștii l-au arestat și torturat pe șoferul român al înaltului prelat. Drept urmare, în anul 1950, înaltul prelat american a fost declarat persona non grata și expulzat din România. Concordatul dintre România și Sfântul Scaun a fost denunțat de comuniști.

Întors în Statele Unite ale Americii, Gerard Patrick Aloysius O'Hara a demontat toate minciunile comuniste. În iunie 1950, Papa Pius al XII-lea i-a acordat titlul de arhiepiscop ad personam, în semn de recunoștință față de serviciile aduse în România. Însă noul arhiepiscop nu a rămas prea mult timp în dieceza sa. În anul 1951, el a fost numit Nunțiu Apostolic în Irlanda, unde a rămas până în 1954. În acel an, el a fost transferat în postul de delegat apostolic în Marea Britanie, unde a rămas până la sfârșitul vieții, în 1963. În anul 1959, Gerard Patrick Aloysius O'Hara a demisionat din funcția de episcop diecezan, pentru a se dedica pe întregul diplomației papale. În anul 1960, el a avut satisfacția de a fi fost primul reprezentant al Papei primit în Parlamentul britanic după patru secole, când Anglia adoptase Reforma protestantă.

În Anglia, el a legat o relație de prietenie cu Ion Rațiu, care îi era recunoscător pentru sprijinul acordat Bisericii Române Unite cu Roma, Greco-Catolică. În anii în care înaltul prelat era acreditat în Marea Britanie, Gerard Patrick Aloyisus O'Hara a fost nevoit să înfrunte consecințele unei afaceri neinspirate pe care o încheiase în perioada în care fusese diplomat la București.

În data de 14 noiembrie 1961, Ion Rațiu îi dădea primele sfaturi juridice arhiepiscopului Gerard Patrick Aloyisus O'Hara. „Așa cum am scris Excelenței Voastre în scrisoarea din 27 octombrie 1955, potrivit documentelor din dosar, ați făcut un număr de plăți a căror sumă totală depășește valoarea netă facturată pentru un Cadillac nou. De asemenea, am spus în scrisoarea menționată că: „Este de o mare importanță să stablim clar că dl. Nadler nu v-a înapoiat niciodată cei 2.000 de dolari pe care i-a plătit în avans către General Motor Suisse SA în Bienne Switzerland".

Singurul lucru nou legat de această pretenție împotriva dumneavoastră este sosirea dlui Emil Nadler în Occident. El susține cu tărie că el și fratele său Serge v-a dat, în mai

multe ocazii, diferite sume de bani pentru a fi transmise în străinătate. Din acești bani, el susține că ați fi făcut diferite plăți a căror valoare totală depășește valoarea unui Cadillac nou", îi scria Ion Rațiu înaltului prelat romano-catolic [4].

Afacerea avea să devină tot mai complicată. Ion Rațiu avea să își decline în cele din urmă competența și i-a recomandat înaltului prelat catolic să angajeze o casă britanică de avocați, după cum reiese dintr-o scrisoare trimisă lui Emil Nandler, în 9 aprilie 1962 [5]. Deja, Emil Nandler fusese prevenit în legătură cu acest lucru, după cum reiese dintr-o scrisoare din 2 aprilie 1962, pe care acesta i-o trimisese lui Ion Rațiu [6], ca răspuns la o notificare oficială a liderului român din 28 martie 1962 [7].

Această notificare, prin care Ion Rațiu îl înștiința pe Emil Nandler că dosarul va fi preluat de o societate britanică de avocați, venea după o comunicare trimisă de Emil Nandler în 20 martie 1962 [8], care includea o scrisoare trimisă în 5 ianuarie 1962 [9] direct arhiepiscopului romano-catolic și care exprima un punct de vedere diferit de cel asumat inițial de Ion Rațiu.

Practic, Ion Rațiu își asumase eșecul încercării de a negocia o înțelegere între arhiepiscopul romano-catolic și Emil Nandler, prin intermediul unei scrisori oficiale, datată 1 ianuarie 1962 [10].

Deja, în problema respectivă se implicaseră avocații britanici recomandați de Ion Rațiu, așa cum reiese dintr-un document din 20 noiembrie 1961 [11], care continua o notificare oficială din 15 noiembrie 1961 [12].

Alte misive au fost schimbate pe această temă în 13 septembrie 1961 [13], 20 septembrie 1961 [14], 22 septembrie 1961 [15], 20 octombrie 1961 [16], 23 octombrie 1961 [17], 3 noiembrie 1961 [18], 10 noiembrie 1961 [19], 10 noiembrie 1961 [20], 12 noiembrie 1961 [21], 14 noiembrie 1961 [22] sau 17 noiembrie 1961 [23]. Acest schimb epistolar este important nu atât pentru lămurirea neînțelegerilor de natură financiară dintre arhiepiscopul Gerard Patrick Aloyisus O'Hara și Emil Nandler, ci pentru a ilustra intensitatea colaborării lui Ion Rațiu cu delegatul apostolic în Anglia.

Corespondența dintre Ion Rațiu și Gerard Patrick Aloyisus O'Hara nu vizează doar aspectele de natură comercială în mijlocul cărora liderul greco-catolic s-a pomenit implicat mai degrabă întâmplător, ci și aspecte de natură spirituală.

În data de 10 august 1962, monseniorul Bruno Torpigliani, unul dintre diplomații din serviciul Sfântului Scaun, care avea să devină el însuși, din 1964, arhiepiscop și nunțiu apostolic [24], asigura conducerea reprezentanței diplomatice a Vaticanului în Londra, în absența temporară a arhiepiscopului Gerard Patrick Aloyisus O'Hara. El îi confirma lui Ion Rațiu primirea unei scrisori anterioare, din 9 august 1962 [25], prin care liderul greco-catolic român anunța venirea Maicii Consolata [26], ultima directoare a școlii catolice de la Pitar Moș din București, care îl cunoscuse pe arhiepiscopul Gerard Patrick Aloyisus O'Hara în perioada în care activa în București și dorea acum, sosită la Londra, să își prezinte omagiile.

În data de 29 august 1962, Ion Rațiu îi scria din nou arhiepiscopului Gerard Patrick Aloyisus O'Hara, căruia îi mulțumea pentru primirea pe care i-o acordase, împreună cu

Mater/Maica Consolata. Mai mult, cei trei discutaseră și despre proiectul înființării unei mănăstiri de călugărițe catolice românce în Marea Britanie, precum și despre proiectatul Congres al Societății Academice Române, care avea să fie organizat la Londra.

„Vă sunt foarte recunoscător pentru că ne-ați primit în cealaltă zi, iar Maica Consolata a fost mișcată de înțelegerea și de simpatia pe care le-ați arătat pentru proiectul ei. În acest moment, adunăm toate datele necesare și vă vom trimite un scurt memoriu în legătură cu subiectul creării unei mănăstiri de călugărițe românce cât de curând va fi posibil.Sunteți foarte amabil să ne dați sprijinul pentru Congresul Societății Academice Române”, scria Ion Rațiu [27]. Proiectul mănăstirii de călugărițe catolice românce nu s-a concretizat niciodată, însă, Congresul Societății Academice Române a avut loc în Marea Britanie, în parametrii propuși de Ion Rațiu. Societatea Academică Română era o asociație de intelectuali români, constituită la inițiativa monseniorului Octavian Bârlea, înalt prelat greco-catolic, rector de misiuni catolice românești și redactor-șef al secției românești a Radio Vatican. Scopul acestei Societăți Academic Române era acela de a furniza exilului românesc o instituție menită să preia și să continue rolul Academiei Române din perioada interbelică.

CONCLUZII

Schimbul de scrisori dintre Ion Rațiu și Gerard Patrick Aloysius O’Hara arată încrederea care exista între liderul exilului democratic românesc din Anglia și diplomatul papal de origine americană. Pentru Ion Rațiu, această relație era o confirmare a statutului său tot mai înalt din societatea britanică, statut care i-a adus propunerea de a candida pentru un loc în Camera Comunelor de la Londra, propunere refuzată pentru că românul exilat nu dorea să solicite cetățenia britanică, De asemenea, această relație i-a fost utilă lui Ion Rațiu pentru a se apropia de Vatican și pentru a obține recunoașterea dorită din partea elitei religioase greco-catolice românești din exil, care cuprindea un arhiepiscop, doi episcopi, mai mulți prelați care primiseră titlul de monsenior, numeroși preoți și persoane consacrate.

REFERINȚE

1. Rațiu, Ion, *Cine mă cunoaște în țară așa cum sînt?* București, Editura Progresul Românesc, 1991, p.9, ISBN: 973-95617-1-3
2. În:https://www.bcucluj.ro/ro/noutati/viorel-virgil-tilea-1896-1972, consultat 10.05.2024
3. În:https://www.findagrave.com/memorial/10701671/gerald-patrick-o’hara, consultat 10.05.2024
4. Scrisoare din 14 noiembrie 1961
5. Scrisoare din 9 aprilie 1962
6. Scrisoare din 2 aprilie 1962

7. Scrisoare 28 martie 1962
8. Scrisoare din 20 martie 1962
9. Scrisoare din 5 ianuarie 1962
10. Scrisoare din 1 ianuarie 1962
11. Scrisoare din 20 noiembrie 1961
12. Notificare oficială din 15 noiembrie 1961
13. Scrisoare din 13 septembrie 1961
14. Scrisoare din 20 septembrie 1961
15. Scrisoare din 22 septembrie 1961
16. Scrisoare din 20 octombrie 1961
17. Scrisoare din 23 octombrie 1961
18. Scrisoare din 3 noiembrie 1961
19. Scrisoare din 10 noiembrie 1961
20. Scrisoarea din 10 noiembrie 1961
21. Scrisoare din 12 noiembrie 1961
22. Scrisoare din 14 noiembrie 1961
23. Scrisoare din 17 noiembrie 1961
24. În:https://www.ucanews.com/story-archive/?post_name=/1995/05/09/longserving-nuncio-to-philippines-through-martial-law-dies&post_id=47261, consultat 11.05.2024
25. Scrisoare din 9 august 1962
26. Scrisoare din 10 august 1962
27. Scrisoare din 29 august 1962